

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ
НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧИХ
ФАКУЛЬТЕТАХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

О.В. Лисодєд, кандидат юридичних наук, доцент

Ж.В. Черкашина, кандидат педагогічних наук

Створення цілісної моделі професійно орієнтованого навчання російської мови як іноземної в системі допрофесійної підготовки в сучасній вітчизняній теорії залишається проблематичним, оскільки комплексне вивчення цієї проблеми, яке б включало наукове обґрунтування організаційних підходів до визначення цілей, відбору та структурування змісту матеріалу, методів, засобів, контролю результатів професійно орієнтованого навчання іноземних студентів різних спеціальностей на підготовчому відділенні закладів вищої освіти України не було предметом спеціальних досліджень.

Метою даної статті є узагальнення теоретичних досліджень професійної спрямованості, визначення поняття «професійне навчання», «професійна спрямованість», розкриття змісту і структури професійної спрямованості навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України.

Проблемі професійної спрямованості в навчанні іноземних студентів у закладах вищої освіти України репрезентовано в студіях багатьох науковців, серед яких: С. Варава, В. Копетчук, Л. Марюкова, Л. Пляцук, Н. Тоцька, І. Філатова, А. Чистякова, Л. Шевченко, Т. Шмоніна та ін., але на сьогоднішній день немає єдиного підходу до вирішення цього питання, тому звернемося до розуміння сутності понять: «професійне навчання» та «професійна спрямованість навчання».

У «Словнику термінів загальної та соціальної педагогіки» (автор

О. Воронін) професійне навчання трактується як підготовка фахівців початкової, середньої й вищої кваліфікації для роботи в певній галузі діяльності. Як і загальна освіта, професійна орієнтується на розвиток особистості, але специфічна мета полягає в адаптації учнів до особливостей обраної сфери праці в інтересах реалізації здібностей та інтересів особистості. Професійне навчання відрізняється від загального характером і спрямованістю освоєваних знань, умінь і навичок, формуванням і вдосконаленням тих особистісних установок і якостей, що узгоджуються з обраними професією і спеціальністю [1, с. 90].

В «Енциклопедії професійної освіти» запропоновано визначення професіоналізму, професійної підготовки, професійної орієнтації, професійної освіти. Так, «професіоналізм – це слово, характерне для тієї чи іншої професії...», «професійна підготовка – сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, що дозволяють виконувати роботу у визначеній області діяльності», а у «Педагогічній енциклопедії» термін «професійна підготовка» розглянуто як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, трудового досвіду і норм поведіння, що забезпечують можливість успішної роботи з визначеної професії.

Погоджуємося, що професійна освіта – це процес і результат професійного становлення та розвитку особистості, що супроводжується оволодінням, установленими знаннями, уміннями, навичками та компетенціями з конкретних спеціальностей і професій.

Щодо визначення професійного навчання, то О. Дубінчук розглядає як «цілеспрямований та організований процес взаємодії вчителя й учнів, спрямований на розв'язання професійних навчальних завдань, у результаті якого учень оволодіває професійними знаннями, уміннями, навичками, розвиває особистісні професійні якості» [2, с. 42].

Вітчизняна школа звертає увагу на те, що професійна спрямованість навчання має бути налаштована на створення сприятливої ситуації розвитку особистості з урахуванням аналізу впливів соціального і біологічних

чинників (О. Голубєва, О. Леонтєв, О. Макаренко та ін.) [3, ст. 27].

Автори психологічного словника Ю. Приходько та В. Юрченко визначають, що професійна спрямованість – розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. Усі ці ознаки й компоненти професійної спрямованості є показниками рівня її сформованості в студентів. Вона характеризується стійкістю (нестійкістю), домінуванням соціальних або вузько особистісних мотивів, далекою чи близькою перспективою. Професійне самовизначення – процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої трудової діяльності. Професійне самовизначення містить усвідомлення індивідом себе як суб'єкта конкретної майбутньої професійної діяльності; зіставлення своїх можливостей на основі самооцінки індивідуально-психологічних якостей із психологічними вимогами професії до фахівця; усвідомлення своєї ролі й відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх здібностей; саморегуляцію поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети. [4, с. 124].

У своїх дослідженнях певна частина науковців висвітлюють сутність професійно спрямованого навчання як незмінне збереження викладання основ наук у тому ж базовому обсязі, як це має місце в загальноосвітній школі, але з тією різницею, що робиться спеціальний акцент на можливості застосовувати знання, навички й уміння з певного предмета при опануванні конкретних професій. Як підкреслює С. Гончаренко, *спрямованість* – це система мотивів, що впливає на діяльність особистості, визначає її вибір, рівень самореалізації, головним результатом професійної спрямованості навчання є не обсяг знань, а їхнє поєднання з особистісними професійними якостями, уміння студента або учня застосовувати самостійно свої знання на практиці [5, с. 376].

Переконливим є визначення професійної спрямованості І. Шевченко. Авторка вважає, що професійна спрямованість – це складне утворення, яке є результатом формування системи ціннісних мотивів, що спонукають

особистість до засвоєння професійних знань, умінь, навичок та способів їх творчого використання на практиці [6, с.24].

Не можна не погодитися із думкою О. Власової, яка зазначає, що професійна зорієнтованість студентів у процесі їхньої фахової підготовки формується під впливом різних психологічних чинників та містить загальний рівень освіченості, здатність і спроможність до роботи з іншими людьми, усвідомлення й аргументованість вибору конкретної спеціальності, загально особистісну та професійну поінформованість, індивідуальну компетентність, загально організаційні здібності та нахили, мотиваційно-ціннісні орієнтації. Завданнями розвитку професійної зорієнтованості студентів є своєчасне встановлення їхніх нахилів, інтересів, здібностей, а також розроблення та впровадження на цій базі в навчально-виховному процесі навчального закладу оптимальних умов для подальшого розвитку соціально-професійної зрілості студентів [7, с.117].

У своїх дослідженнях О. Дубинчук визначає професійну спрямованість як орієнтацію на формування соціальної й психологічної спрямованості на професійну діяльність, пропонуючи розглядати цей термін як принцип, що відбиває основу зв'язку загального знання з певними конкретними знаннями та прийомами його використання в межах відповідної професії [2, с. 42].

Науковець Н. Самарук присвячує дослідження проблемі професійної спрямованості навчання математичних дисциплін і вважає її чинником ефективного формування готовності до професійної діяльності, що сприяє глибшому вивченню профілюючих предметів, розумінню причинно-наслідкових зв'язків, підвищенню якості підготовки фахівця [8, с. 82]. Автором запропоновано модель професійно спрямованого навчання математичних дисциплін на основі міжпредметних зв'язків, основними компонентами якої є: цільовий (завдання професійної підготовки); змістовий (принципи професійної підготовки, навчальні дисципліни, що забезпечують математичну та фахову освіту, форми, методи й засоби навчання); інтеграційний (складники математичної підготовленості на основі

міжпредметних зв'язків, інтегровані економіко-математичні знання, навички та вміння майбутніх фахівців).

В. Волкова стверджує, що професійна спрямованість є одним з найважливіших компонентів виховання, який виконує в педагогічному процесі такі функції: справляє загальний стимулювальний вплив на навчальну діяльність; є важливою внутрішньою умовою розвитку особистості; позитивно позначається на якості знань, умінь та навичок студентів, на глибині й дієвості, міцності та стійкості перших; регулює перебіг розумових процесів і сприяє інтелектуальному розвитку особистості; спонукає до самостійної пошукової, творчої діяльності [9, с. 9].

Ми погоджуємося з В. Копетчук, що спрямованість навчальних предметів означає, що є можливість впливати на протікання та результати навчального процесу, на певні його критерії, які залежать від форми цієї спрямованості. Вона полягає в поетапній оптимізації навчального процесу, коли на кожному етапі оптимізується один елемент, який одночасно впливає з цілей процесу навчання загалом. Важливе значення в професійній спрямованості навчання предметів має постійна взаємодія викладання й учіння, що спирається на навчальний матеріал, відбір його основних змістових елементів. Як і сам процес навчання, навчальний матеріал має логічну та психологічну структуру [10, с. 473].

Досліджуючи професійну спрямованість вивчення фізики, О. Врублевська пропонує розглядати її „як таку організацію навчання, що забезпечує досягнення базових теоретичних знань, практичних умінь та навичок, необхідних майбутньому фахівцю для ефективного засвоєння дисциплін професійної підготовки (предметів спеціалізації), формування професійного мислення, професійної самосвідомості та професійної культури” [11, с. 144].

Нам імпонує думка науковців, які вважають, що на підготовчих факультетах навчання іноземних студентів-медиків ґрунтується на медико-біологічній основі. Як зазначає авторка, саме біологія належить до

дисциплін, яка насичена складними термінами. Тому перевагу надано практичним заняттям, зорієнтованим на професійну діяльність, і при цьому формують рівень компетентностей, наближених до біології та анатомії, що значною мірою визначає мовні та професійні вміння й навички.

Аналізуючи проблему професійної спрямованості у викладанні дисциплін студентам-іноземцям підготовчого факультету, відзначимо, що одним із ключових принципів у навчанні студентів, є принцип професійної мовної спрямованості навчання. Із цим тісно пов'язаний принцип «єдиного мовного поля». Єдиного «мовного режиму» досягають шляхом міждисциплінарної методики навчання. Оскільки головною метою навчального процесу є формування комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері спілкування, остільки міждисциплінарні взаємини мовознавців і викладачів кафедр природничих наук мають бути спільно підпорядковані її досягненню, незважаючи на різницю навчальних предметів і компетенції, за які вони є відповідальними, – з одного боку, і фізика, хімія, анатомія, біологія тощо, поєднувані поняттям предметна компетенція, – з іншого.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема професійної спрямованості у викладанні дисциплін іноземним студентам на етапі допрофесійної підготовки є малодослідженою. Окремими авторами зроблено аналіз лінгвістичної, педагогічної, психологічної літератури, дисертаційних робіт, який надає змогу професійне мовлення розглядати як цілісне утворення, складниками якого є знання норм літературної мови, фахової термінології; уміння розуміти усні й писемні тексти зі спеціальності, тобто сприймати закладений у них зміст, і вільно створювати власні тексти; уміння виражати одну й ту саму думку різноманітними способами, адекватно реагуючи на ситуації діяльності за допомогою мовленнєвих дій; уміння відрізнити адекватні обставини спілкування, висловлювання від неправильних і неадекватних; уміння зрозуміти й своєчасно сказати необхідні у відповідній ситуації слова.

Організацію мовленнєвої діяльності в умовах вищої медичної освіти, наприклад, студентів-медиків розглянуто в студіях Л. Шутак та І. Собко. Автори наголошують, що спеціалісту необхідне спілкування в офіційній, професійній та науковій сферах, і розглядають мовленнєву компетентність як одну із головних вимог формування особистості майбутнього фахівця [13, с. 27].

Досліджуючи особливості навчання російської мови як іноземної в нефілологічному закладі вищої освіти України, А. Чистякова виокремлює періоди, починаючи з 50-х років, і наголошує, що російська мова для іноземних студентів є засобом для одержання професійної підготовки. Авторка зазначає, що вивчення російської мови іноземним студентам обов'язково треба починати з підготовчого факультету й спрямовувати на формування компетентностей, які визначені програмою [12, с. 65].

Виходячи з викладеного вище, доходимо висновку, що слабким місцем підготовки іноземних студентів до вивчення професійно орієнтованих дисциплін у закладах вищої освіти України є також відсутність міждисциплінарної інтеграції з професійними дисциплінами з майбутньої спеціальності, низький рівень професійного спрямування у викладанні дисциплін тощо.

Не можна не погодитись, що проблема становлення професіонала – це, у першу чергу, проблема особистісного й соціального розвитку майбутнього фахівця як суб'єкта соціальної дії. Сучасний професіонал повинен бачити свою професію в усій сукупності її широких соціальних зв'язків, знати, які висуваються до неї та її представників вимоги, розуміти зміст і специфіку своєї професійної діяльності, орієнтуватися в колі професійних завдань і бути готовим вирішувати їх у мінливих соціальних умовах. Усі необхідні професійні знання, уміння й навички, норми поведінки й ціннісні орієнтири, ідеали і внутрішні структури особистості формуються в процесі професіоналізації особистості. А призначення професійно орієнтованих дисциплін полягає в тому, щоб надати іноземним студентам такі знання та

вміння, розвинути професійно значущі якості, необхідні в подальшій діяльності фахівця.

Відповідно до навчальних планів закладів вищої освіти України на підготовчих факультетах для іноземних громадян викладачі кафедри російської мови та природничих наук забезпечують викладання професійно орієнтованих дисциплін: «Російська мова», «Хімія», «Біологія», «Фізика». Сутність вивчення професійно орієнтованих дисциплін – організація роботи над формуванням і вдосконаленням професійно-комунікативної компетенції іноземних громадян у контексті реформування сучасної системи освіти. Мета професійно орієнтованих дисциплін – формування навичок і вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності до вступу на різні спеціальності закладів вищої освіти України.

Отже, на підготовчих факультетах для іноземних громадян після вивчення курсу «Російська мова. Науковий стиль мовлення», «Хімія», «Біологія», «Фізика» іноземний студент розумітиме основний зміст наукових текстів, насамперед, професійно зорієнтованих, виділяючи основну думку в межах програмного матеріалу, засвоюватиме основний зміст лекцій, семінарів, виступів, бесід у своїй професійній сфері, може аналізувати інформацію, отриману в результаті наукових досліджень, узагальнювати, систематизувати й використовувати її в подальшому професійному навчанні.

Специфіка навчання в навчально-професійній сфері передбачає оволодіння основами професійної термінології та термінології природничих дисциплін, слухання лекцій з професійно орієнтованих дисциплін, вміння брати участь в обговоренні спеціальних професійних тем, виступ на семінарах і конференціях.

Отже, викладання дисциплін у закладах вищої освіти України на підготовчих факультетах спрямоване на: усвідомлення мотивів, потреб майбутньої діяльності фахівців; оволодіння знаннями, практичними вміннями та навичками, необхідними майбутньому фахівцю; гармонійне

поєднання теоретичного й практичного складників змісту освіти; формування професійного мислення, професійної самосвідомості та професійної культури.

Професійна спрямованість студентів-іноземців підготовчих факультетів відбувається під час занять через відбір змісту в контексті майбутньої спеціальності та організації всіх видів аудиторної й поза аудиторної самостійної роботи.

Високий рівень професійної компетентності фахівця досягається наявністю в нього професійних умінь, набутих за час навчання на підготовчих факультетах у закладах вищої освіти України університеті. Іншомовні вміння реалізуються успішно в складі комунікативної компетенції лише в тому випадку, якщо вони відповідають професійним умінням, певним кваліфікаційним характеристикам фахівців. Доцільною й методично виправданою є, таким чином, професійно спрямована, комунікативна підготовка, що припускає навчання студентів професійно зорієнтованого іншомовного спілкування. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває професійно зорієнтований підхід до навчання іноземних студентів у немовних закладах вищої освіти, який передбачає формування в іноземних студентів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення.

Отже, аналіз наукових праць та практичний досвід дають підстави для висновку, що професійна спрямованість у підготовці іноземних громадян на підготовчих факультетах потребує вдосконалення шляхом покращення організації навчально-виховного процесу з урахуванням подальшого професійного навчання у закладах вищої освіти України, підготовки викладачів до впровадження освітніх технологій, пошук та реалізація сучасних педагогічних технологій.

Таким чином, ми вважаємо, що формування професійної спрямованості у іноземних студентів полягає в зміцненні в них позитивного ставлення до

майбутньої професії, інтересу, схильності та здібності до неї, прагнення вдосконалювати свою кваліфікацію після закінчення вищого навчального закладу, послідовному розвитку ідеалів, поглядів, переконань. Встановлено, що професійна спрямованість на підготовчих факультетах реалізується через упровадження професійно спрямованої навчальної діяльності студентів-іноземців підготовчого факультету, шляхом відбору форм, методів та змісту в контексті майбутньої професії та ін.

Література

1. Воронин А.С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике. – Екатеринбург : Из-во ГОУ-ВПО УГТУ-УПИ, 2006. – 135 с.
2. Дубинчук О.С. Дидактичні основи профілювання природничо-наукової підготовки учнів професійно-технічних училищ // Педагогіка: наук.-метод. зб. – Київ : Освіта, 1993. – С. 39–46.
3. Макаренко О.М., Голубєва М.О., Майстренко І.А. Аналіз психологічних чинників, які впливають на формування мотивації до професійної діяльності у майбутніх педагогів-біологів. // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота, 2010. – Т. 10. – С. 45–49.
4. Приходько Ю.О., Юрченко. В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – Київ : Каравела, 2012. – 328 с.
5. Гончаренко С.У. Професійна освіта: Словник: навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
6. Шевченко І. Особливості використання професійно-орієнтованої технології навчання студентів художньо-творчих спеціальностей // *Наукові записки. Сер. Педагогічні науки*, 1983. – С. 22–25.
7. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. – Київ: Либідь, 2005. – 400 с.
8. Самарук Н. М. Професійна спрямованість навчання математичних дисциплін як чинник ефективного формування готовності до професійної діяльності // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби*

України. Педагогічні науки, 2010. – № 2. – С. 81–85.

9. Волкова В. В. Формування професійної спрямованості студентів-менеджерів на початковому етапі навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / ЛДПУ ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2000. – 19 с.

10. Копетчук В.А. Методика формування професійної спрямованості навчання предметів математично - природничого циклу в медичному коледжі // Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 470-483.

11. Врублевська О. Професійна спрямованість вивчення фізики в техніко-економічному коледжі. *Вісник Львів. ун-ту. Сер. Педагогічна*. 2003. № 17. С. 142–147.

12. Чистякова А. Б. Цель обучения русскому языку как иностранному в нефилологическом вузе // *Научные исследования. Опыт. Поиски* : сб. науч. тр. – Харьков, 1997. – С. 64–66.

13. Шутак Л. Б., Собко І. О., Нікоряк І. В. Вчимося української / Навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів освіти I - IV рівнів акредитації. Чернівці, 2009. 231 с.: URL: <http://refs.in.ua/lingvistichni-ta-metodichni-problemi>.

14. Шмоніна Т. А., Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні аспекти природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах: монографія. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. – 168 с.

FEATURES OF PROFESSIONAL DIVERSITY OF TRAINING OF FOREIGN STUDENTS AT PRE-FACULTY IN UKRAINE'S HIGHER EDUCATION STAFF

Lysodyed O. V., Cherkashina Z.V.

The paper describes the results of a theoretical analysis of psychological and pedagogical literature to determine the content and structure of the professional orientation of the teaching of subjects to foreign students at the stage of

preliminary training.

Keywords: professional orientation, professional orientation in the teaching of subjects to foreign students at the stage of preliminary training, pedagogical terms.

**ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
НАПРАВЛЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА
ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ ФАКУЛЬТЕТАХ В УЧРЕЖДЕНИЯХ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ**

А. В. Лисодед, Ж. В. Черкашина

В статье отражены результаты теоретического анализа психолого-педагогической литературы по определению содержания и структуры профессиональной направленности в преподавании дисциплин иностранным студентам на подготовительных факультетах. Рассматриваются педагогические условия обеспечения профессиональной направленности обучения.

Ключевые слова: профессиональное обучение, профессиональная направленность, профессиональная направленность в преподавании дисциплин иностранным студентам на подготовительных факультетах.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТАХ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

О.В. Лисодед, Ж. В. Черкашина

У статті висвітлено результати теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури щодо визначення змісту і структури професійної спрямованості у підготовці іноземних студентів на підготовчих факультетах. Розглядаються педагогічні умови забезпечення професійної спрямованості навчання.

Ключові слова: професійне навчання, професійна спрямованість, професійну спрямованість при викладанні дисциплін іноземним студентам на подготовительных факультетах.